

Sadmir Karović¹

KRIVIČNOPRAVNO SUZBIJANJE ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA U BOSNI I HERCEGOVNI – MOGUĆNOSTI, IZAZOVI I PERSPEKTIVE

UDK: 343/344 (497.6)
Primljeno: 10. III. 2018.
Stručni rad

Suštinskih razlog koji je odlučujući za izbor ove teme predstavlja namjera da se skrene pažnja naučno-stručne javnosti na problem kompleksnosti krivičnopravnog suzbijanja organizovanog kriminaliteta sa posebnim osvrtom na dokazivanje odnosno utvrđivanje objektivno – subjektivne komponente kao obavezan krivičnoprocesni uslov koji mora biti zadovoljen u svakom konkretnom slučaju. Cilj rada je prvenstveno usmjeren na prepoznavanje i identifikaciju realnih otkrivačko-dokaznih mogućnosti i kapaciteta subjekata sa provođenje zakona koji proizilaze iz važećih zakonskih odredbi. U radu se navode odgovarajuće preporuke koje se odnose na moguće intervencije na planu iznalaženja adekvatnijih odgovora i rješenja u odnosu na specifične oblike organizovanog kriminaliteta. Sve eventualne parcijalne intervencije koje se odnose na izmjene i dopune zakona zahtijevaju postupanje u skladu sa propisanom zakonskom procedurom što zahtijeva i određeno vrijeme koje je potrebno za implementaciju ovih aktivnosti. Postojeće istražno-dokazne mogućnosti su nedovoljne, posebno u kontekstu srazmjernosti, te slijedom navedenog postoji opravdana i svrsishodna potreba objektivnog i kritičkog preispitivanja zakonskih rješenja kao i iniciranja i usaglašavanja novih rješenja koja će biti srazmjerna i odgovarajuća u smislu postizanja očekivanih rezultata. Limitirajući faktor predstavlja činjenica da sve eventualne intervencije na izmjeni i dopuni važećih propisa zahtijevaju određenu inicijativu i proces usaglašavanja i harmoniziranja je veoma specifičan s obzirom na kompleksnu ustavnopravnu strukturu države. Specifični oblici organizovanog kriminaliteta zahtijevaju kontinuirano traganje profesije, akademske zajednice i svih drugih subjekata i pojedinaca kao autoriteta za najefikasnijim zakonskim rješenjima koja mogu zadovoljiti realne potrebe u cilju energične i odlučne borbe protiv ovog kriminaliteta.

Ključne riječi: *organizovani kriminalitet, krivično djelo, istraga, krivično pravo*

¹ Sadmir Karović, Univerzitet u Travniku, Pravni fakultet, Državna agencija za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina.; Assistant Professor, University of Travnik, Faculty of Law, State Investigation and Protection Agency, Bosnia and Herzegovina.

INSTITUCIONALNA BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA KAO PRAVNOG I DRUŠTVENOG REALITETA

Kriminalitet kao složena društvena pojava odnosno realitet u društvu po svojoj prirodi, obimu, dinamici, pojavnim oblicima, posljedičnim refleksijama kao i drugim karakteristikama i specifičnostima od postanka čovjeka do danas zavređuje posebnu pažnju. Identična je situacija i danas, cijeneći nespornu činjenicu da se ovaj pravni i društveni fenomen nalazi u fokusu interesovanja naučne i stručne javnosti sa jasno izraženom tendencijom pronalaženja efikasnih i srazmjernih odgovora u cilju smanjenja njegove prisutnosti u društvu. U tom kontekstu, kroz istoriju kriminalitet se postepeno mijenjao, dopunjavao, usavršavao, modernizovao i prilagođavao specifičnim društvenim uslovima i okolnostima. Izvršioi krivičnih djela su u svakoj istorijskoj etapi razvoja društva pokušavali da pronađu najprikladnije načine odnosno određene modalitete izvršenja krivičnih djela pokušavajući da „nadmudre“ organe krivičnog progona. S druge strane, reforme krivičnog zakonodavstva su bile usmjerene na efikasnost krivičnog postupka² kao i na implementaciju i operacionalizaciju zaštitne funkcije krivičnog prava. Da bi kazneni zakoni bili suvremeni i uspješni kao sredstvo odbrane društva od kriminaliteta, znanost kaznenog prava, koja inspirira zakonodavca, mora polaziti od istinskog poznavanja kriminaliteta, delikvenata i spoznaje o uspješnosti kaznenih sankcija (ontološki pristup). (Bačić, 1998, s 29) Pokušaji čovjeka da u različitim periodima ljudske istorije pronađe efikasne zaštitne mehanizme još uvijek su prisutni s obzirom da ni jedno rješenje kao takvo bez obzira koliko ono u određenom momentu bilo prihvatljivo i srazmjerno potrebama, nije konačno i ne promijenljivo. Društveni uslovi, okolnosti i odnosi se mijenjaju, pa tako i politika suzbijanja kriminaliteta i krivičnopravni sistem generalno pred sobom imaju osnovnu zadaću da pronađu najbolju metodologiju usmjerenu na operacionalizaciju zaštitne funkcije u praktičnom smislu. Zaštitna funkcija savremenog krivičnog prava se prvenstveno odnosi na aspekt prevencije (generalna i posebna). Krivičnopravna zaštita se ne ostvaruje neposredno samo pretnjom kazne, nego kroz složen sistem socijalne kontrole. (Stojanović, 2011.) Razvoj i evolucija pravne naučne misli za posljedicu ima kontinuirano traganje za najboljim krivičnopravnim (materijalnim i procesnim) rješenjima koja će na prihvatljiv način regulisati odnosno urediti ovu oblast gdje je u središtu pažnje čovjek (građanin), uvažavajući posebno osnovna ljudska prava i slobode svakog pojedinca bez obzira na njegovu pripadnost određenom kolektivitetu (nacionalnu, etničku, vjersku ili rasnu).

U tom kontekstu, zadnja generalna ili opšta reforma krivičnog procesnog zakonodavstva iz 2003. godine u Bosni i Hercegovini artikuliše odnosno afirmiše i promovise zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda odnosno propisuje

² Postoji saglasnost da je generalna ili opšta reforma regionalnih krivičnoprocesnih zakonodavstava usmjerena prije svega na efikasnost krivičnog postupka. Detaljnije vidjeti brojne i veoma značajne naučne radove u vezi ove teme od autoriteta sa područja bivše Jugoslavije (Stanko Bejatović, Drago Radulović, Miodrag Simović, Momčilo Grubač, Vojislav Đurđić, Dragan Novosel i dr.).

krivičnoprocesne odredbe koje po svojoj sadržini inkorporiraju ovaj aspekt (npr. pravo osumnjičenog odnosno optuženog, restriktivni uslovi za primjenu posebnih istražnih radnji, načelo sudske kontrole i nadzora i dr.).³ Međutim, paralelno i u korak sa opštim razvojem društva u svim sferama ljudskog egzistiranja i djelovanja evidentno je da se i kriminalitet odnosno pojavni oblici u fenomenološkom smislu znatno mijenjaju i prilagođavaju aktuelnim društvenim, ekonomskim, kulturološkim i drugim prilikama i okolnostima. Dosadašnje studije krivičnog prava pokazuju da postoji značajan raskorak između teorije vladavine prava i njene realizacije u praksi. (Nicolson, 1991.) Dakle, i danas imamo prisutne dvije dijametralno suprotne tendencije i to jedna koja se traži najbolje modalitete operacionalizacije kriminalnog cilja i druga koja pokušava da te aktivnosti blagovremeno spriječi, otkrije, istraži, dokumentuje, dokaže i na kraju sankcioniše izvršioca u skladu sa propisanim zakonskom procedurom.

Ljudsko destruktivno djelovanje koje je pravno formulisano odnosno kvalifikovano kao krivično djelo u smislu materijalizacije i operacionalizacije u praktičnom smislu dobija sasvim nove mogućnosti koje proizilazi iz opšteg progressa u svim segmentima. Ilustracije radi, danas postoje različiti načini komuniciranja ljudi na različitim geografskim tačkama (meil, SMS poruke, Facebook, Viber, Whats up i mnogi drugi) kao i različite tehničke mogućnosti prikrivenog ili šifrovanog komuniciranja između članova organizovane kriminalne grupe koje u značajnoj mjeri otežavaju primjenu posebnih istražnih radnji na planu dokazivanja utvrđivanja objektivno-subjektivne komponente određenog krivičnog djela. Postojeći ili već poznati modaliteti izvršenja krivičnih djela postepeno su prevaziđeni, s obzirom da izvršioци krivičnih djela ne koriste tradicionalne ili klasične načine izvršenja krivičnih djela uz znatno izmijenjene modele kriminalnog ponašanja u cilju operacionalizacije kriminalnih ciljeva u praktičnom smislu. Parcijalne intervencije na planu prilagođavanja pravnih propisa realnim društvenim potrebama pokušavaju da na određen način omoguće kontrolu kriminaliteta. Apsurdno je posebno apostrofirati i raspravljati o tome da bilo koja reforma ili intervencija na nacionalnom ili međunarodnom nivou može iskorijeniti kriminalitet kao složenu društvenu

³ Posebni odjel za organizirani kriminal, privredni kriminal i korupciju (Posebni odjel II) uspostavljen je formiranjem Tužilaštva Bosne i Hercegovine (Tužilaštvo BiH) u 2003. godini, kada su odjel sačinjavali isključivo međunarodni tužioци, ovlašteni u skladu sa tadašnjim izmjenama i dopunama Zakona o Tužilaštvu BiH. Nakon toga Odjel je postepeno popunjavao i domaćim tužiocima, stručnim saradnicima i ostalim potrebnim osobljem. Od kraja 2010. godine ovaj Odjel je u potpunosti sačinjen od domaćih tužilaca, a od 2011. godine u potpunosti domaći uposlenici rade u Odjelu. U nadležnost Posebnog odjela II spada procesuiranje počinitelja krivičnih djela iz oblasti organiziranog kriminala, privrednog kriminala i korupcije, u skladu sa zakonima Bosne i Hercegovine, kao i procesuiranje predmeta terorizma i predmeta nezakonitog priključivanja državljana BiH stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama, u skladu sa izmjenama KZ BiH od mjeseca juna 2014. godine, od kada je priključivanje stranim formacijama i sudjelovanje na stranim ratištima za državljane BiH propisano kao krivično djelo. U nadležnost Posebnog odjela spadaju i krivična djela korupcije koja se odnose na uposlenike u institucijama Bosne i Hercegovine, krivična djela privrednog i finansijskog kriminala, uključujući krivična djela porezne utaje, krijumčarenja, carinskih prevara i pranja novca, te krivična djela organiziranog kriminala, uključujući ali i ne ograničavajući se na djela međunarodne trgovine drogama, trgovine ljudima i slična krivična djela propisana Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine. (Preuzeto sa oficijelne stranice Tužilaštva Bosne i Hercegovine <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/>).

pojavu, tako da su namjere usmjerene prvenstveno na pronalaženje srazmjernih odgovora u cilju obezbjeđenja zaštitne funkcije savremenog krivičnog prava.

Opšti razvoj koji se posebno odnosi na evidentnu mobilnost modernog čovjeka, usavršavanje informaciono tehničkih sredstava i pomagala kao i generalno ukupan tehničko-tehnološki revolucionarni preokret u svijetu u znatoj mjeri je uticao i na mogućnost „usavršavanja“ izvršenja krivičnih djela u objektivnom smislu kao i njihovu međunarodnu mobilnost kao specifičnu determinantnu i komponentu. Politički, ekonomski, socijalni, kulturološki i drugi uslovi i okolnosti determiniraju i mogućnost pojave novih odnosno modernijih i specifičnih oblika kriminaliteta koji za cilj u konačnici imaju primarno sticanje profita. Dakle, kriminalni ciljevi po svojoj prirodi ostaju identični ali se načini odnosno modaliteti operacionalizacije u praktičnom smislu mijenjaju i prilagođavaju. Ukoliko izvršimo komparativnu analizu u zadnje dvije ili tri decenije kriminaliteta kao složene društvene i pravne pojave s posebnim osvrtom na obim, dinamiku, strukturu, pojavne oblike, načine izvršenja i druge krivičnopravne karakteristike i specifičnosti, prepoznaćemo evidentne promjene koje potvrđuju činjenicu da je ovaj kriminalni fenomen izuzetno prilagodljiv na nove društvene uslove i okolnosti. Dakle, kriminalitet se u određenom smislu „modernizuje“ i u korak s vremenom prati globalne društvene, ekonomske, kulturološke i druge tokove i procese u svijetu. Značajno je naglasiti i učestale migracije stanovništva (prinudne i dobrovoljne) koje po svojoj prirodi imaju izuzetno negativne i destruktivne posljedične refleksije na nastanak kriminaliteta sa prisutnom međunarodnom komponentom (međunarodna trgovina ljudima, krijumčarenje, ilegalna proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, terorizam, ilegalna trgovina oružjem i ljudskim organima i dr.).

Nažalost, rat kao izuzetno negativna pojava koja je vjerni pratilac čovjeka, uglavnom predstavlja izazov, posebno kada se radi o krijumčarenju ljudima, ilegalnoj trgovini oružjem i vojnom opremom, međunarodnoj trgovini ljudima i drugim krivičnim djelima međunarodnog karaktera. Pored toga, ekonomske krize koje su u većoj ili manjoj mjeri prisutne u svijetu utiču na prisutnost specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta i stvaraju povoljan društveno-ekonomski ambijent za mogućnost ilegalnog sticanja profita. Sistem društvene kontrole kriminaliteta je znatno slabiji u odnosu na period prije promjene političko-ekonomskog koncepta funkcionisanja, tako da nedostaje i taj društveni ili vanpravni aspekt suzbijanja krivičnih djela generalno koji ima jako važnu preventivnu ulogu i značaj. Analogno navedenom, evidentno je da kriminalitet prevazilazi nacionalne geografske granice i zahtijeva međunarodnu policijsku i krivičnu saradnju u cilju ostvarivanja zaštitne i preventivne funkcije savremenog krivičnog prava odnosno zahtijeva identifikaciju aktuelnih problema etiološke i fenomenološke prirode te pronalaženja najboljih krivičnoprocesnih rješenja i odgovora u smislu blagovremenog prepoznavanja, otkrivanja i sprečavanja kažnjivih odnosno inkriminirajućih ponašanja, procesuiranja lica i utvrđivanja krivične odgovornosti u skladu sa propisanom zakonskom procedurom.

Efikasno otkrivanje i sprečavanje izvršenja krivičnih djela kako na domaćem (nacionalnom) tako i na međunarodnom nivou neposredno zavisi od kvaliteta uspostavljene saradnje i koordinacije aktivnosti svih subjekata na planu prikupljanje korisnih obavještenja, razmjene informacija i podataka, stručnog usavršavanje i edukacije kao i drugih aspekata zajedničkog rada usmjernog prema zajedničkom cilju – međunarodni mir i sigurnost. Formiranje paralelnih istražnih timova između dvije ili više država je neminovnost ukoliko se žele postići očekivani efekti u kontekstu krivičnog progona odnosno prikupljanja dokaza, s obzirom da međunarodna krivična djela prevazilaze nacionalne granice. Praktično je nemoguće zadovoljiti restriktivne zakonske uslove u vezi postojanja specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta bez međuagencijske i međudržavne saradnje, uvažavajući i različita zakonska rješenja koja se odnose na određena krivičnopravna pitanja (npr. različito vremensko trajanje posebnih istražnih radnji i sl.). Ilustracije radi, kako je moguće dokazati međunarodnu trgovinu ljudima ukoliko ne postoji ova saradnja međunarodne prirode s obzirom na činjenicu da se radi o kriminalitetu koji sadrži međunarodnu komponentu ili ino element (npr. vrbovanje u jednoj državi, transport preko druge države i eksploatacija u trećoj državi ili više država...). Identična je situacija i metodologija postupanja u kontekstu operacionalizacije kriminalnih aktivnosti kada se radi i o ilegalnoj trgovini opojnih sredstava, krijumčarenju ljudima, ljudskim organima, umjetninama zatim terorizmu kao i drugim specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta. Uvažavajući realne istražno-dokazne kapacitete subjekata za provođenje zakona koji proizilaze iz postojećih zakonskih rješenja, sve više se nameće mogućnost ili bolje rečeno realna potreba proširenja krivičnopravne represije kao realna ili moguća opcija usmjerena na preventivno-zaštitnu funkciju savremenog krivičnog prava koja će u praktičnom smislu tj. na operativnom ili izvršnom nivou obezbjediti konkretne rezultate i efekte.

Osnovne pretpostavke za efikasno sprečavanje, otkrivanje krivičnih djela kao i krivični progon su:

institucionalna saradnja, koordinacija aktivnosti, razmjena informacija i podataka svih subjekata nadležnih za otkrivanje i krivični progon kako na unutrašnjem (nacionalnom) tako i na međunarodnom nivou;

strategija efikasne i energične borbe protiv kriminaliteta sa jasno definisanim i utvrđenim preventivnim mehanizmima zaštite;

poboljšanje i unapređenje partnerskih odnosa između subjekata za sprovođenje zakona (policijske agencije na svim nivoima, carinske službe, poreske uprave i dr.) sa naučnim ustanovama (fakulteti, instituti i dr.);

jačanje instruktivno-kontrolnih kapaciteta i mehanizama na planu suzbijanja krivičnih djela;

unapređenje partnerskih odnosa između subjekata/agencija za sprovođenje zakona i građana posebno u otkrivačkoj fazi u kontekstu blagovremenog prijavljivanja krivičnih djela, posebno kada se radi o specifičnim krivičnim djelima koja se odnose na korupciju i organizovani kriminal generalno. Agencije za sprovođenje zakona moraju graditi sistem društvene kontrole kriminaliteta koji podrazumijeva ne samo

deklarativnu opredjeljenost na planu saradnje već i konkretnu akciju u vezi sticanja povjerenja kod građana, podsticanja na saradnju i razmjenu podataka, prijavljivanje krivičnih djela, kreiranje programa zaštite građana kao svjedoka itd.;

kontinuirano stručno usavršavanje i edukacija tužilaca i policijskih službenika posebno u dijelu koji se odnosi na dokazni postupak i usaglašavanje standarda dokazivanja tj. postojanja objektivno-subjektivnih obilježja bića krivičnih djela. Evidentna je činjenica da kriminalistima kao istražiteljima treba osmisлити i kreirati koncept edukacije koji se primarno odnosi na krivičnopravni aspekt sa posebni osvrtom na dokazni postupak i krivičnoprocesne standarde dokazivanja dok edukaciju tužioca usmjeriti na unapređenje znanja i vještina iz oblasti kriminalistike (kriminalistička taktika, tehnika, metodika, operativni i kriminalistički rad, organizacija i funkcionisanje policije, savremene teorije i sistemi sigurnosti itd.).

Nije rijetka situacija da između pravnog shvatanja i tumačenja određenih krivično-procesnih odredbi od strane Suda i Tužilaštva u vezi standarda dokazivanja postoje dvije dijametralno suprotstavljene strane što neposredno utiče na krajnji ishod krivične istrage. Dakle, za isto pravno pitanje postoje dva dijametralno različita mišljenja i stava. Iz navedenog proizilazi da standardi dokazivanja objektivno-subjektivne komponente moraju biti usaglašeni i utvrđeni kroz različite oblike edukacije i stručnog usavršavanja tužilaca i sudija. Takođe, u agencijama za provođenje zakona na različitim pozicijama (radnim mjestima) su zaposleni kadrovi koji su završili fakultete ili više škole koje čak nisu ni srodne sa Fakultetom kriminalističkih nauka i Pravnim fakultetom koji bi morali biti propisani kao obavezan uslov. Dakle, zanemaruje se vrsta i stepen stručne spreme u agencijama za provođenje zakona što direktno dovodi u pitanje stručnu osposobljenost policijskih službenika prilikom obavljanja poslova i zadataka. Slijedom naprijed navedenog, postoji sumnja da politika kreira, kontroliše i upravlja određenim procesima kao i da postoji mogućnost političkog uticaja na rad subjekata za provođenje zakona. Afirmacija i promocija stručnosti a ne poslušnosti je jedan od osnovnih preduslova u agencijama za provođenje zakona koji mora biti zadovoljen ukoliko želimo postići očekivane ili željene rezultate u praksi.

SPECIFIČNOSTI OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I DOKAZIVANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA

Kao što je poznato postoje brojni faktori endogene i egzogene prirode koji neposredno ili posredno utiču na nastanak pojedinih oblika krivičnih djela. Identična je situacija kada je u pitanju i organizovani kriminalitet kao pošast savremenog doba. Ti faktori su se s vremenom mijenjali i na različite načine uticali na nastanak specifičnih oblika kriminaliteta. Savremena era u kojoj danas živimo, djelujemo i egzistiramo nameće neke nove društvene uslove i okolnosti koji na određen način iniciraju i kreiraju društvene procese i samim tim utiču na etiološko – fenomenološki aspekt kriminaliteta. Kada se radi o suzbijanju organizovanog kriminaliteta, mnoge

države se angažuju na izradi zakonskih akata koji bi trebalo da povećaju šanse države da se efikasnije suprotstave ovom vidu kriminaliteta. (Ignjatović, 1996 s. 209) Evidentno je da je područje kriminalne etiologije odnosno uzročnosti kriminaliteta a samim tim i organizovanog kriminaliteta još uvijek ne istraženo naučno područje i predstavlja izazov za istraživače raznih profila, ne samo za istraživače iz krivičnopravne naučne oblasti, s obzirom na multidisciplinarnost i multifaktorijalnost ovog veoma složenog društvenog i pravnog fenomena. Istraživanje kriminalne etiologije i fenomenologije kriminaliteta generalno predstavlja platformu za kreiranje efikasne preventivne strategije odnosno osnovu za kreiranje efikasne politike suzbijanja kriminaliteta. Krivičnopravno razmatranje organizovanog kriminaliteta nužno dopunjuje izlaganja o pojmu organizovanog kriminaliteta, s obzirom da jedno od centralnih mesta u pojmovnom određivanju ove vrste kriminaliteta, kao i kriminaliteta uopšte, po logici stvari, predstavlja određena kriminalna aktivnost, odnosno pre svega skup određenih krivičnih dela učinjenih od strane organizovanih kriminalnih grupa i njihovih pripadnika. (Škulić, 2014, s. 2) Međutim, važno je akcentirati da i danas ne postoji saglasnost o pojmu organizovanog kriminaliteta s obzirom na prisutna različita pojmovna određenja, teorijske pristupe i shvatanja među autorima o ovom fenomenu. Zajednička karakteristika ili dodirna tačka u vezi organizovanog kriminaliteta koja nije sporna među autorima jeste cilj – sticanje profita.

Dobro osmišljena, planirana, organizovana i u praktičnom smislu operacionalizirana preventivna i represivna djelatnost agencija za provođenje zakona zasnovana prije svega na naučnim i stručnim osnovama i standardima omogućava blagovremeno i srazmjerno djelovanje na planu sprečavanja pojave pojedinih oblika organizovanog kriminaliteta kao i blagovremeno, efikasno i zakonito djelovanje (suprotstavljanje) u slučajevima kada ovaj kriminalitet već postoji kao realitet u spoljnom svijetu. Strategija suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu mora biti koncipirana na način da inkorporira sve aspekte ove pojave u društvu, uvažavajući sve uslove, okolnosti i specifičnosti koje determiniraju njen nastanak na određenom prostoru i u određenom vremenu. I u svijetu danas generalno na planu suzbijanja ovog kriminaliteta angažuju se svi rasploživi institucionalni kapaciteti odnosno stručne službe neposredno zadužene za provedbu zakona kao i vanpravne odnosno društvene mogućnosti i kapaciteti koji imaju veoma važnu ulogu i značaj u sistemu društvene kontrole kriminaliteta. Na operativnom ili izvršnom nivou efikasno djelovanje podrazumijeva neposrednu primjenu konkretnih preventivno-represivnih aktivnosti koje doprinose smanjenju i društvenoj kontroli organizovanog kriminaliteta, s obzirom da je nemoguće očekivati da se ovaj kriminalitet potpuno iskorijeni. Razvoj društvene svijesti i humanizacija suprotstavljanja kriminalitetu doprinijeli su da se u savremenim državama prevencija razvija kao posebna komponenta kriminalne politike, koja zajedno sa represijom, čini cjelinu društvenog angažovanja u suprotstavljanju kriminalitetu. (Krivokapić, 2006, s. 63) Iznalaženje i traganje za najboljim preventivno-represivnim rješenjima i odgovorima je kontinuiran i dinamičan proces koji i danas traje.

Opšte i parcijalne reforme i intervencije pokušavaju da usaglasе i pronađu adekvatna ili srazmjerna rješenja u odnosu na realne društvene potrebe i očekivanja savremenog društva odnosno građanina koji je u centru pažnje i interesovanja, uvažavajući prisutni talas demokratizacije društva sa izraženom tendencijom humanizacije koja se prvenstveno odnosi na zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca. Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine kao i država iz neposrednog okruženja odnosno bivše Jugoslavije sadrže humanu komponentu gdje je u centru pažnje vladavina prava odnosno građanin kao aktivni i pasivni subjekt. Nema dileme da organizirani kriminalitet predstavlja pošast savremenog doba, iz čega proizilazi da efikasna i energična borba protiv ovog kriminaliteta zahtijeva neke nove krivičnoprocesne mogućnosti, metode, tehnike kao i perspektive, na planu otkrivanja i dokazivanja objektivno – subjektivne komponente. Međutim, sve više se aktualizira i pitanje potrebe proširenja krivično-pravne represije i eventualnog dodatnog ograničavanja osnovnih ljudskih prava i sloboda u kontekstu efikasne i energične borbe protiv organizovanog kriminaliteta, naglašavajući prije svega element srazmjernosti kao osnovu za ovaj koncept i pristup.

Objektivno-subjektivna koncepcija pojma krivičnog djela u našem krivičnom zakonodavstvu kumulativno propisuje da je na objektivnom planu potrebno utvrditi postojanje radnje izvršenja dok je u subjektivnom smislu potrebno utvrditi postojanje specifičnog subjektivnog odnosa lica u odnosu na konkretno krivično djelo. Učešće više lica sa uspostavljenom organizacijom na planu operacionalizacije kriminalnih aktivnosti koja uključuje jasnu raspodjelu poslova i zadataka, uspostavljenju hijerarhiju u članstvu, lojalnost kao osnovni uslov kao i druge specifičnosti i posebnosti u odnosu na klasični kriminalitet oblikuju osnovne karakteristike organizovanog kriminaliteta. Organizovani kriminalitet (lat. crimen – prestup, zločin), vrsta delikvencije i tipologija kriminalnih pojava pojava vezana za delatnost kriminalnih organizacija. (Bošković, 2012, s. 233) Profesor Zoran Stojanović definiše organizovani kriminalitet kao „strukturu koja obuhvata duge forme kriminaliteta ili iskorišćava različite sektore i sfere ilegalne ekonomije, infiltrirajući se u privredni, pa i u političko-administrativni svijet. (Stojanović, 1990, s. 62-63) Upravo zbog navedenog, s krivičnopravnog aspekta veoma je značajan segment saučesništva u vezi organizovanog kriminala polazeći od organizovane komponente koja involvira saučestvovanje više lica. S obzirom na prirodu organizovanog kriminala, aktivnosti koje se odnose na otkrivanje, istraživanje i dokazivanje organizovanog kriminaliteta su izuzetno zahtijevne i kompleksne i to zbog sledećeg:

povezanosti organizovanih kriminalnih grupa sa pojedincima iz političkih struktura vlasti⁴ uključujući i druga lica kojima je na određen način povjereno

⁴ Praktično je nemoguće zamisliti djelovanje organizovanih kriminalnih grupa izolovano bez neposredne ili posredne povezanosti sa pojedincima iz političkih i drugih struktura vlasti. Dosadašnja iskustva iz prakse pokazuju da su u velikim ili tzv. „kapitalnim“ slučajevima organizovanog kriminala i korupcije na određen način involvirani i pojedinci iz struktura vlasti koji neposredno ili posredno imaju mogućnost odlučivanja npr. postupak zapošljavanja, izbor napovoljnijeg ponuđača u procesu javnih nabavki, proces privatizacije i transformacije vlasništva itd.

vršenje javnih ovlaštenja odnosno primjena zakona u praktičnom smislu (tužiocima, sudijama, policijski službenici...);

mobiliteta modernog čovjeka i generalno pokretljivosti na međunarodnom nivou kao i poroznosti geografskih granica;⁵

ukupnog tehničko-tehnološkog razvoja i prosperiteta (internet, sredstva komuniciranja, društvene mreže i dr.);⁶

opšta tendencija humanizacije koja afirmiše i promovira ljudska prava i slobode koje organizovane kriminalne grupe koriste gdje je primjena zakona pod lupom javnosti, tako da sve aktivnosti u smislu otkrivanja, istraživanja i dokazivanja moraju zadovoljavati restriktivne zakonske uslove (krivičnopravne materijalne i procesne standarde);

prisutnost korupcije odnosno krivičnih djela korupcije koja izuzetno pogoduju organizovanom kriminalitetu,

međusobne povezanosti i uslovljenosti etiološke i fenomenološke dimenzije organizovanog kriminaliteta sa realnim društvenim uslovima i okolnostima.

Klasične istražno-dokazne mogućnosti koje obuhvataju klasične ili tradicionalne istražne radnje nisu srazmjerni odgovor u smislu prikupljanja potrebnih dokaza koji potvrđuju postojanje krivičnog djela i izvršioca. Evidentno je da organizovani kriminalitet egzistira u novije vrijeme kao posljedica brojnih političkih, ekonomskih, socijalnih i drugih uslova, okolnosti i specifičnosti koje su u manjoj ili većoj mjeri doprinijele nastanku ovog fenomena u društvu koji danas čini društveni i pravni realitet. Značajne promjene na društveno političkoj sceni raspadom bivše Jugoslavije, uključujući i promjenu ekonomskog koncepta organizacije i funkcionisanja na ovim prostorima, pred kraj prošlog vijeka, su se odrazile i na opšti kriminalitet i pojavu odnosno prisutnost novih specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta koji je na određen način posljedica upravo tih radikalnih političkih, društvenih, ekonomskih i drugih promjena. Takođe, evidentno je da između klasičnih ili tradicionalnih istražnih radnji i organizovanog kriminaliteta postoji nesrazmjer u kontekstu ne postojanja realnih istražno-dokaznih mogućnosti koje se odnose na postupak istraživanja i dokazivanja odnosno utvrđivanja postojanja objektivno subjektivne komponente. „U bivšoj Jugoslaviji su postojali pojedini rudimentarni oblici organizovanog kriminala, npr. trgovina drogama, ali i prema obimu i prema stepenu organizovanosti, daleko iza danas postojećih. (Grubač, 2009, s. 702) Stoga, organizovani kriminalitet je poašt savremenog doba gdje sve više dolaze do izražaja specifični oblici kao što je međunarodna trgovina ljudima, krijumčarenje osoba, ilegalna trgovina oružjem, narkoticima, ljudskim organima i dr., sa izraženom komponentom internacionalizacije i organizovanosti.

⁵ Posebno zavređuju pažnju sve učestalije nasilne migracije na međunarodnom nivou koje neposredno ili posredno pogoduju različitim oblicima organizovanog kriminala (međunarodna trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi, umjetnina itd.).

⁶ Pored evidentnog ukupnog prosperiteta u svim sferama ljudskog djelovanja, značajno je apostrofirati i „modernizaciju“ ljudske destrukcije i pojavnih oblika krivičnih djela.

Određene specifičnosti i karakteristike organizovanog kriminaliteta čine jasnu diferencijaciju ovog kriminaliteta u odnosu na klasični kriminalitet iz čega proizilazi i potreba pronalaženja, kreiranja i propisivanja posebnih krivičnoprocesnih odgovora i rješenja koja su kompatibilna i komplementarna realnim potrebama, uvažavajući legitiman cilj. U ovom procesu se nesmiije poistovjetiti bezbjednosna politika i politika suzbijanja kriminaliteta. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta (Palermo konvencija) u članu 2 određuje pojmove grupe za organizovani kriminalitet, organizovane grupe i teškog zločina, koji između ostalog određuju elemente pojma organizovanog kriminaliteta.

S tim u vezi, na razini Evropske unije je prihvaćena definicija organiziranog kriminala koja se temelji na jedanaest karakteristika:

1. sudjelovanje više od dvije osobe,
2. svaka osoba ima svoje određene zadatke,
3. djelovanje tokom dužeg ili neodređenog vremenskog perioda,
4. upotreba nekih oblika discipline i nadzora,
5. sumnja učinjenja teškog krivičnog djela,
6. djelovanje na međunarodnom području,
7. upotreba nasilja ili sličnih mjera zastrašivanja,
8. upotreba privrednih ili sličnih infrastruktura,
9. upletenost u pranje novca,
10. provođenje utjecaja na politiku, medije, javnu upravu, pravosuđe ili privredu,
11. temeljni motiv je stjecanje dobitka i moći.⁷

Utvrđivanje postojanja organizovanog kriminaliteta na određenom području i u određenom vremenu kao i njegovo dokazivanje u smislu zadovoljenja restriktivnih zakonskih uslova krivičnoprocesne prirode zahtijeva sasvim drugi dokazni pristup i koncept u kontekstu primjene radnji dokazivanja, kreiranja istražne strategije, taktike i metodike postupanja u vezi otkrivanja i krivičnog progona nego što je to slučaj sa klasičnim krivičnim djelima. Međunarodna komponenta kao karakteristika organizovanog kriminaliteta potvrđuje kompleksnost otkrivanja, istraživanja i dokazivanja kao i činjenicu da ovaj kriminalitet prevazilazi geografske granice.

Iz navedenog proizilazi da međudržavna i međuagencijska saradnja i koordinacija aktivnosti na međunarodnom nivou predstavlja imperativ, cijeneći posebno realnu društvenu opasnost organizovanog kriminaliteta odnosno izuzetno negativne posljedične refleksije na državu i društvo, uvažavajući njegovu međunarodnu komponentu. Organizovane kriminalne grupe konstantno tragaju za novim mogućnostima i načinima operacionalizacije kriminalnih ciljeva. Dosljedna primjena propisa odnosno zakona od strane lica kojima su povjerena ovlaštenja, prvenstveno tužioca koji ima teret dokazivanja kao i ovlaštenih službenih lica u vezi zakonitosti prikupljanja potrebnih dokaza kao i svi drugi restriktivni zakonski uslovi i standardi dokazivanja koji moraju biti zadovoljeni u kontekstu utvrđivanja

⁷ Navedeni kriteriji su isti kao kriteriji koji se primjenjuju od 1997. godine u EU (ENFOPOL 35 Rev 2, 6204/97) za godišnje izvještaje EU o organiziranom kriminalu koji Europol izrađuje posljednjih 10 godina.

postojanja organizovanog kriminala potvrđuju činjenicu da sve krivičnoprocesne aktivnosti moraju biti izuzetno dobro organizovane, planirane, sistematične i dosljedne.⁸ Međutim, evidentna je činjenica da postoje i brojni slučajevi gdje tužioci nisu u stanju zadovolje taj krivičnoprocesni standard odnosno da zadovolje restriktivne zakonske uslove u vezi postojanja objektivno-subjektivne komponente, gdje se provode opsežne operativno – istažne aktivnosti (primjena posebnih istražnih radnji, preterasi stana, osoba, vozila, i dr.) koje u konačnici rezultiraju prestankom mjere pritvora osoba lišenih slobode i oslobađajućim presudama što dodatno frustrira građane. Spektakularne operativne akcije ne rijetko imaju negativan konačan epilog zbog nedostataka dokaza kao i određenih krivičnoprocesnih anomalija i propusta (npr. nezakonito prikupljeni dokazi i sl.) što svakako negativno utiče na subjektivnu percepciju građana i ukupan društveni ambijent.

UTVRĐIVANJE POSTOJANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA U BOSNI I HERCEGOVINI I OKRUŽENJU SA OSVRTOM NA PRIMJENU POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Tendencija demokratizacije društva koja proklamuje i afirmiše humanu komponentu odrazila se neposredno i na talas reformi krivičnog zakonodavstva na području Bosne i Hercegovine kao i država sa područja bivše Jugoslavije čiji je rezultat prihvatanje određenih rješenja kao novina u cilju efikasnijeg krivičnog progona, dokazivanja krivičnih djela i utvrđivanja krivične odgovornosti (tužilački koncept istrage, sporazum o priznanju krivice i dr.).⁹ U tom smislu značajno je naglasiti i propisivanje kataloga posebnih istražnih radnji kao i taksativno određenih ili propisanih uslova za njihovu neposrednu primjenu u praktičnom smislu kako bi se izbjegla samovolja u primjeni, uvažavajući činjenicu da se primjenom ovih istražnih radnji zadire prije svega u privatnost građana. Tužilački ili tužilačko-policijski koncept istrage koji je zamijenio istražni koncept, u značajnoj mjeri izmjenio je uloge tužilaštva i suda u istrazi. Tužilac je jedini ovlašten da pokrene i sprovedi istragu (načelo akuzatornosti, član 16. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine) kao i zastupa optužnicu, tako da je teret dokazivanja upravo na tužiocu dok je uloga i funkcija suda uglavnom kontrolnog karaktera u vezi dosljedne primjene restriktivnih zakonskih uslova. U tom smislu od posebnog

⁸ Uvažavajući činjenicu da je teret dokazivanja na tužiocu, efikasno i zakonito sprovođenje krivične istrage u značajnoj mjeri zavisi od stručnosti i profesionalne zainteresovanosti postupajućeg tužioca kao i ovlaštenih službenih lica koja prikupljaju dokaze i korisna obavještenja (npr. stručno izvršen uviđaj na licu mjesta događaja i dr.). Jedno od ključnih pitanja od kojih neposredno zavisi krajnji ishod istrage i utvrđivanje postojanja krivičnog djela i krivične odgovornosti je zakonito prikupljanje dokaza i zadovoljenje restriktivnih zakonskih uslova.

⁹ Značajne izmjene uloge subjekata u istrazi kao novina u krivičnom zakonodavstvu su u samom početku primjene novog Zakona o krivičnom postupku, izazivale brojne dileme i nejasnoće u pogledu jasne diferencijacije nadležnosti i raspodjele poslova i zadataka u vezi konkretnog postupanja na izvršnom nivou (npr. posebno je bila izražena dilema u vezi saradnje policije i tužilaštva, obavještanja tužioca od strane policije o postojanju krivičnog djela i izvršioca, način prikupljanja dokaza i obavještanja, dokumentovanje realizovanih aktivnosti, primjena posebnih istražnih radnji i dr.).

značaja je utvrditi i definisati strukturu organizovanog kriminaliteta odnosno koji su to uslovi koji moraju biti zadovoljeni u konkretnom slučaju da bi se taj kriminalitet mogao uopšte tretirati kao organizovani kriminalitet.

Obavezni uslovi za postojanje organizovanog kriminaliteta jesu: 1) da je delo rezultat zajedničkog delovanja više od dva lica, 2) da je grupa osnovana u cilju vršenja teških krivičnih dela i 3) da je cilj osnivanja i delovanja grupe sticanje dobiti ili moći. Fakultativni uslovi za postojanje organizovanog kriminaliteta jesu: 1) da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određen kriminalni zadatak ili ulogu, 2) da je kriminalna organizacija planirana na duže vreme ili neograničeno, 3) da se delatnost organizacije zasniva na primeni određenih pravila interne kontrole i discipline članova, 4) da se delatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmerama, 5) da se u vršenju delatnosti primenjuje nasilje i zastrašivanje, 6) da se u vršenju delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture, 7) da se koristi pranje novca ili nezakonito stečene dobiti i 8) da postoji uticaj organizacije ili njenog dela na politiku, medije, izvršnu i sudsku vlast ili na društvene i ekonomske činioce. (Jovašević, 2012, str.76-77) Uvaženi profesor Derenčinović navodi glavna obilježja organizovanog kriminaliteta:

Kriminalno poduzetništvo,
Racionalni kriminalitet,
Dominacija i kontrola,
Paralelizam vlasti,
Supstitucija postojećeg sustava,
Transnacionalnost,
Profesionalizacija,
Sofisticiranost metoda – korupcija,
Integracija i sinergija.

U kontekstu utvrđivanja postojanja bilo kojeg oblika organizovanog kriminaliteta, po automatizmu nezaobilazna je primjena posebnih istražnih radnji kao svrsishodan i srazmjeran način prikupljanja potrebnih dokaza. Preduzimanjem posebnih istražnih radnji neposredno ili posredno se zadire u privatnost i porodični život individue, tako da Zakon o krivičnom postupku propisuje uslove primjene tih radnji, i to kako slijedi:

vrste posebnih istražnih radnji moraju biti propisane zakonskim odredbama;
primjenjuju se samo u slučajevima kada se na drugi način (primjenom standardnih istražnih radnji) ne može postići željeni cilj;
preduzimaju se nakon prethodno dobijene saglasnosti suda, odnosno nakon pribavljanja (pismene ili usmene) naredbe od strane sudije za prethodni postupak;
katalog krivičnih djela za koja mogu biti propisane posebne istražne radnje;
postojanje visokog stepena sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje mogu biti propisane posebne istražne radnje;

vremensko trajanje (ograničenost) primjene posebnih istražnih radnji u konkretnom slučaju. (Karović, 2012, s. 25).

Restriktivni zakonski uslovi propisani u odredbama Zakona o krivičnom postupku onemogućavaju samovolju u primjeni i eventualnu zloupotrebu od strane lica kojima je povjerena primjene ovih radnji, uvažavajući osnovna ljudska prava i slobode, vladavinu prava i demokratska načela rada.

U članu 116, stav 1. ZKP-a BiH propisane su posebne istražne radnje:

- a) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija;
- b) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka;
- c) nadzor i tehničko snimanje prostorija;
- d) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta;
- e) prikriveni istražitelj i informator;
- f) simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine;
- g) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

Posebne istražne radnje se mogu odrediti za krivična djela:

- a) protiv integriteta BiH;
- b) protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom;
- c) terorizma;
- d) za krivična djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna.¹⁰

Međutim, primjena posebnih istražnih radnji s ove vremenske distance ima i negativne karakteristike u kontekstu njihove korisnosti i svrsishodnosti s aspekta dokazivanja odnosno zadovoljenja restriktivnih zakonskih uslova tj. objektivno - subjektivnih standarda dokazivanja krivičnog procesne prirode, cijeneći činjenicu da su lica kao izvršioци krivičnih djela, posebno specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta svjesna realne mogućnosti presretanja i snimanja odnosno dokumentovanja njihovih razgovora sa drugim licima, tajnog praćenja, simuliranog otkupa i dr. Da li je realno očekivati da će lica koja su involvirana u izvršenje ili saučesništvo u vezi organizovanog kriminaliteta putem telefona ili mobilnih aparata razgovarati u vezi određenih ilegalnih aktivnosti?! Ni u kom slučaju nesmiemo ignorisati ili zanemariti činjenicu da su to uglavnom lica koja posjeduju određena znanja i vještine uključujući i poznavanje propisa odnosno otkrivačko – dokazne mogućnosti i kapacitete subjekata za provođenje zakona. U tom slučaju, svi dogovori u vezi pripreme radnje kao i cjelokupne aktivnosti u vezi izvršenja krivičnog djela se najčešće realizuju „face to face“ bez prisustva i pristupa trećih lica, i to na pogodnim lokacijama koje omogućavaju potpunu diskreciju i tajnost. Takođe, razgovori putem sredstava komuniciranja su najčešće šifrovani kako se ne bi mogla prepoznati suština konkretnog razgovora odnosno dogovora

¹⁰ Detaljnije vidjeti Čl. 117. ZKP BiH, čl. 131. ZKP FBiH, čl. 117. ZKP BD BiH, čl. 227. ZKP RS.

u vezi operacionalizacije kriminalnih aktivnosti (pripremanje, planiranje, izvršenje krivičnog djela i dr.).

Dakle, izvršioци i saučesnici u izvršenju krivičnih djela su lica koja su svjesna realnih istražno-dokaznih mogućnosti subjekata za provođenje zakona, tako da nije realno očekivati konkretne rezultate kao što je to bilo na samom početku od usvajanja novih krivičnoprocesnih rješenja i primjene ovih specifičnih istražnih radnji kao novine u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu. Iz navedenog slijedi da sve više na planu efikasne ili energične borbe protiv organizovanog kriminaliteta imamo prisutan jedan neravnopravan odnos snaga na štetu svakako subjekata odnosno lica kojima je povjerena neposredna ili praktična primjena propisa na osnovu njihovih zakonom propisanih ovlaštenja. Postavlja se suštinsko pitanje da li tužilac uz operativnu podršku agencija za provođenje zakona (policija, poreske uprave i dr.) objektivno može zadovoljiti krivičnoprocesne standarde propisane Zakonom o krivičnom postupku u vezi utvrđivanja postojanja objektivno – subjektivne komponente određenog krivičnog djela kao i postojanje komponente organizovanosti, imajući u vidu ovaj neravnopravan odnos snaga. Primjena posebnih istražnih radnji je s protokom vremena, lica koja se dovode u vezu sa izvršenjem specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta u određenoj mjeri disciplinovala da budu još opreznija, pažljivija i odgovornija u kontekstu planiranja, pripremanja i operacionalizacije kriminalnih aktivnosti, tako da je zahtjevnije i kompleksnije utvrditi odnosno dokazati postojanje objektivno-subjektivne komponente konkretnog krivičnog djela i izvršioца/saizvršioца.

ZAKLJUČAK

Shodno naprijed navedenom, evidentno je da specifični oblici organizovanog kriminaliteta zahtijevaju kontinuirano traganje za najboljim preventivno - represivnim mjerama i radnjama koje će kao takve u praktičnom smislu zadovoljiti element srazmjernosti na planu efikasne i energične borbe protiv ovog kriminaliteta koji prevazilazi nacionalne geografske granice. Savremeni društveni uslovi koji na određen način determiniraju društvene procese koji se neposredno odnose na čovjeka/građanina koji je u centru pažnje, nedvojbeno artikulišu i potrebu pravnog prilagođavanja zakonske regulative realnim potrebama u cilju postizanja očekivanih rezultata na planu implementacije i operacionalizacije zaštitne funkcije savremenog krivičnog prava u praktičnom smislu. Dakle, osnovi preduslov za zajedničko djelovanje usmjereno ka efikasnoj, energičnoj i odlučnoj borbi protiv specifičnih oblika ovog kriminaliteta je zasnovano na efikasnim, srazmjernim i svrsishodnim zakonskim rješenjima krivičnoprocesne i materijalne prirode iz kojih proizilaze realne i praktično moguće otkrivačke a posebno dokazne mogućnosti subjekata za provođenje zakona.

Apsurdno je očekivati konkretne i u praktičnom smislu prepoznatljive rezultate na planu otkrivanja, krivičnog progona i utvrđivanja krivične odgovornosti ukoliko

subjekti za provođenje zakona odnosno pojedinci kojima su povjerena javna ovlaštenja nemaju srazmjerne zakonske mogućnosti i realne otkrivačke, istražno - dokazne kapacitete koji proizilaze upravo iz zakona, da djeluju u tom pravcu. Evidentno je da zakonska regulativa odnosno postojeći propisi koji se odnose na otkrivanje, istraživanje i dokazivanje ovog kriminaliteta, cijeneći restriktivne zakonske uslove koji u svakom konkretnom slučaju moraju biti zadovoljeni, već sada trebaju biti predmet sveobuhvatne kritičke analize sa tendencijom iznalaženja svrsishodnijih zakonskih rješenja. U tom smislu potrebno je inicirati i ostvariti potrebnu saradnju između akademske zajednice i profesije (struke) sa namjerom prepoznavanja i identifikacije postojećih anomalija i problema sa posebnim osvrtnom na praktični aspekt primjene zakona, na osnovu čega je moguće kreirati efikasnu strategiju kao i pronaći konkretne preventivno - zaštitne mehanizme u odnosu na specifične oblike organizovanog kriminaliteta. Takođe, internacionalna komponenta ovog kriminaliteta ukazuje na potrebu, svrsishodnost i opravdanost različitih oblika međunarodne policijske i pravosudne saradnje, prvenstveno usmjerene na efikasno otkrivanje, krivični progon i dokazivanje postojanja ovog kriminaliteta. Uvažavajući realno stanje ili objektivnost trenutne situacije, sasvim je jasno da se oblici organizovanog kriminaliteta mijenjaju i prilagođavaju aktuelnim društvenim uslovima i odnosima tako da samo proaktivnim djelovanjem i sinergijom nadležnih subjekata i svih drugih vanpravnih društvenih subjekata mogu se postići očekivani rezultati na planu suzbijanja ovog kriminaliteta i smanjenja njegovih izuzetno negativnih posljedičnih refleksija koje neposredno i sukcesivno razaraju društvo i državu.

Jačanje sistema društvene kontrole koji podrazumijeva i dobro osmišljenu strategiju uključivanja svih subjekata i pojedinaca ili građana u preventivni proces, koji svojim proaktivnim djelovanjem mogu pružiti značajan doprinos u efikasnoj i energičnoj brobi protiv ovog kriminaliteta, posebno u otkrivačkoj fazi u vezi konkretnog prijavljavanja krivičnog djela i izvšioaca od strane građana. Unapređenje partnerskih odnosa na relaciji subjekti/agencije za provođenje zakona i građani i stvaranje povjerenja kod građana, jačanja svijesti o štetnosti i negativnim posljedičnim refleksijama kriminaliteta generalno, zasnovanog na realnim pretpostavkama koje proizilaze iz zajedničkog interesa a to je efikasna borba protiv kriminaliteta, je jedan od prioritarnih segmenata u cjelokupnom preventivnom procesu.

Opštepoznata je činjenica da je organizovani kriminalitet kao pravni i društveni realitet u neraskidivoj vezi sa autoritetima odnosno pojedincima u vlasti koji imaju moć odlučivanja, iniciranja i kreiranja određenih društvenih procesa u svim sferama društvenog ili javnog života. Slijedom toga, potrebno je nepristrasno i kritički preispitati postojeće kapacitete kao i konkretne mehanizme instruktivne kontrole i nadzora nad radom zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u cilju smanjenja mogućnosti infiltriranja pojedinaca koji djeluju za potrebe organizovanih kriminalnih grupa. Poseban segment koji zavređuje pažnju pojačane institucionalno pravne kontrole u smislu javne transparentnosti, objektivnosti i zadovoljenja zakonskih uslova predstavlja prijem kandidata u državnu službu na svim nivoima vlasti, uključujući i posebno pravosuđe. Takođe, interakcija između organizovanog kriminaliteta i

političkih elita je jedna osnovnih specifičnosti organizovanog kriminaliteta koja u značajnoj mjeri ograničava mogućnosti suzbijanja ovog kriminaliteta s obzirom na veoma negativne posljedične refleksije zbog uticaja na nezavistan i samostalan rad subjekata za provođenje zakona. S tim u vezi, neopravdano se zanemaruje i ignoriše područje kriminalne etiologije odnosno uzročnosti ovog kriminaliteta, tako da je nemoguće kreirati i osmisлити efikasnu strategiju suzbijanja koja po prirodi stvari mora biti zasnovana na istraživanjima uzroka koji pogoduju nastanku. Etiološko-fenomenološka interakcija, povezanost i uslovljenost organizovanog kriminaliteta sa korupcijom i pranjem novca obavezuje sve subjekte i pojedince kao autoritete da iniciraju određene intervencije u kontekstu izmjena i dopuna Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku, cijeneći prvenstveno realne institucionalne istražno-dokazne kapacitete, mogućnosti i potrebe za srazmjernim djelovanjem u odnosu na ovaj kriminalitet, uz nužno postojanje sinergije između teorije (nauke) i prakse (profesije). Zaštitna funkcija krivičnog prava kao takva mora biti prepoznatljiva u efektivnom smislu što obavezuje na realnu potrebu preispitivanja kaznene politike kao sveukupnosti teorije i prakse u borbi protiv kriminaliteta, posebno specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta gdje je prisutna ekspanzija novih pojava i oblika veoma prilagodljivih aktuelnim političkim, društvenim, ekonomskim i drugim uslovima i okolnostima. Takođe, prihvatanje i implementacija međunarodnih i evropskih standarda kao i njihova nepsoredna primjena u Krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine je nezaobilazan uslov na putu ka Evropskim integracijama, te cjelokupne aktivnosti na planu intervencije na planu izmjena i dopuna mora biti u skladu sa preuzetim i prihvaćenim obavezama.

Slijedom navedenom, potrebno je apostrofirati sledeće suštinske odrednice koje determiniraju buduće djelovanje i kreiranje kaznene politike suzbijanja organizovanog kriminala:

pored evidentnog napretka tužilaštva i policije kao subjekata za krivični progon i procesuiranje evidentno je da realne istražno – dokazne mogućnosti i kapaciteti nisu u skladu sa zahtjevima i potrebama u segmentu koji se odnosi na visokotehnološki kriminal sa posebnim akcentom na realnu potrebu edukacije tužilaca i policijskih službenika i preispitivanja postojećih istražno – dokaznih mogućnosti i kapaciteta, te mogućnost proširenja krivičnopravne represije;

problemi koji se odnose na teret odnosno kompleksnost dokazivanja obilježja bića specifičnih oblika organizovanog kriminala zbog njegove međunarodne komponente, uvažavajući činjenicu da ovaj kriminalitet prevazilazi nacionalne geografske granice što upućuje na potrebu međudržavne policijske i krivične saradnje;

realna potreba formiranja zajedničkih ad hoc istražnih timova kada su u pitanju konkretne složene istrage između dvije ili više država u zavisnosti od konkretnog krivičnog djela;

(ne)dovoljna sinergija akademske zajednice i profesije kao nužan uslov za kreiranje efikasne preventivne strategije kako na strateškom, tako i na izvršnom nivou,

nezavistan i samostalan operativni rad organa krivičnog gonjenja i sudstva u odnosu na političke strukture vlasti, posebno u segmentu koji se odnosi na postupak zapošljavanja i unapređenja u profesionalnoj karijeri, cijeneći realnu mogućnost uticaja politike u procesu odlučivanja i kreiranja određenih procesa;

aktivnija uloga suda odnosno sudije za prethodni postupak u fazi istrage prilikom primjene posebnih istražni radnji u kontekstu ostvarivanja neposredne efektivnosti načela sudske kontrole, s obzirom da nakon izdavanja naredbe sudija za prethodni postupak nema uvid kao ni efektivnu kontrolu u odnosu na primjenu konkretne posebne istražne radnje, cijeneći činjenicu da tužilac koji rukovodi istragom kao i policijski službenici kojima je povjerena primjena, nemaju obavezu čak ni periodičnog izvještavanja suda odnosno sudije za prethodni postupak o preduzetim odnosno realizovanim aktivnostima.

Literatura:

Bačić, F (1998.), *Kazneno pravo*, opći dio, peto prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb.

Bošković, M. (2012.), *Kriminološki leksikon*, Univerzitet u novom Sadu, Novi Sad.

Derenčinović, D., *Organizirani kriminal i korupcija*, www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Organizirani_kriminal_i_korupcija.pdf, pristupljeno dana 15. VIII. 2017. godine.

Grubač, M. (2009.), „Organizovani kriminal u Srbiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, 4/2009, Split.

Ignjatović, Đ. (1996.), *Kriminologija*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Nomos, Beograd.

Jovašević, D. (2012.), „Organizovani kriminal“, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka broj 2*, Banja Luka.

Karović, S. (2012.), „Posebne istražne radnje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine“, *Civitas*, Časopis za društvena istraživanja broj 4, Novi Sad.

Krivokapić, V. (2006.), *Prevenција kriminaliteta, Teorijsko-kriminalistički pristup*, Fakultet kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.

Nicolson, D. (1991.), „Vladavina prava u Engleskom krivičnom pravu – teorija ili realnost“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Vol. 29. br. 3, Beograd.

Stojanović, Z. (1990.), „Organizovane forme kriminaliteta“, *Bezbednost i društvena samozaštita*, broj 5/1990, Beograd.

Stojanović, Z. (2011.), „Preventivna funkcija krivičnog prava“, *Crimen* 1/2011, Beograd.

Škulić, M. (2014.), „Odnos organizovanog kriminaliteta u krivičnopravnom smislu i saučesništva“, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, Beograd.

Zakon o krivičnom postupku BiH (sa pripadajućim ispravkama, izmjenama i dopunama), Službeni glasnik BiH, br. 3/03 sa pripadajućim izmjenama i dopunama.

Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine Federacije BiH, br. 35/03, 37/03 i 56/03.

Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 50/03 sa pripadajućim izmjenama i dopunama.

Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br. 10/03 sa pripadajućim izmjenama i dopunama.

FIGHT AGAINST ORGANIZED CRIME, IN CRIMINAL LAW IN BOSNIA HERZEGOVINA – POSSIBILITIES, CHALLENGES AND PERSPECTIVES

The essential reason that is decisive for the selection of this topic is the intention to draw the attention of the scientifically - expert public to the problem of the complexity of the criminal law enforcement of organized crime, with a special emphasis on proving or determining an objectively - subjective component as a mandatory criminal procedural condition that must be satisfied in every particular case. The aim of the work is primarily aimed at identifying of the realistic evidence - proofing possibilities and capacity of subjects with the implementation of laws arising from the applicable legal provisions. The paper provides the appropriate recommendations regarding possible interventions in terms of finding more adequate responses and solutions in relation to specific forms of organized crime. All possible partial intervention relating to the amendments to the Act require compliance with the prescribed legal procedure which requires a certain amount of time it takes to implement these activities. Existing research - supporting capabilities are insufficient, especially in the context of proportionality, and following the above there is a reasonable and rational needs and critical review of legislation as well as the initiation and adjustment of new solutions that will be proportionate and appropriate in terms of achieving the expected results. The limiting factor is the fact that all possible interventions on amendments and supplements to the current regulations require a certain initiative and the process of harmonization and harmonization is very specific in view of the complex constitutional structure of the state. Specific forms of organized crime require the continued search of the profession, the academic community and all other subjects and individuals as the authority for the most effective legal solutions that can meet real needs in order to energetically and decisively combat this crime.

Key words: *organized crime, criminal offense, investigation, criminal law*